

Misvisende kritikk om radikaliserings

Cathrine Moestue

psykolog i privat praksis, medforfatter i boken Radikaliserings – fenomen og forebygging (2018) fra Minotenk.

Sosialpsykologi er et nødvendig – men ikke tilstrekkelig – bidrag for å forstå hvordan flere unge mennesker har blitt rekruttert og manipulert inn i en radikaliseringsprosess.

RADIKALISERING

Jeg takker Tore Bjørge for innspill i septemberutgaven av Psykologtidsskriftet til min artikkel «Hva er radikaliserings?». Jeg har tydeliggjort at det er mange veier inn, og teksten har blitt bedre som et resultat av dette. Både video og tekst er ment som folkeopplysning og ikke som et innlegg i en fagdebatt. La meg først påpeke de mange punkter der jeg deler Bjørgos synspunkter:

Vi er enige om at venner spiller en viktig rolle i radikaliseringsprosessen, og at gruppepsykologi er selve fundamentet for radikaliseringsprosessen. Konformitetsstudier viser hvordan nærvær av andre kan endre virkelighetsoppfatning selv om mennesker ikke er enige i det som blir sagt. Ofte også kalt «prinsippet om sosiale bevis» i sosialpsykologisk teori. (Kenrick et al., 2015).

Jeg er også enig i at passiv hjernevask ikke eksisterer, og enig i at ingen seriøse fagfolk ville hevde dette. Snarere tvert imot forsøker min video og tekst å normalisere mekanismene som kan være involvert i en slik prosess. Den forsøker også å normalisere likhetene mellom innganger til en militant islamistgruppe og andre ekstreme grupper, og bruker derfor PSTs definisjon av radikaliserings. Jeg er også glad for at Bjørge anerkjenner at radikaliserings kan forekomme på den måten teksten beskriver, og vi er også enige om at det er mange veier inn.

Aktiv og dynamisk modell

Teksten er bygget på forskning om sosial innflytelse og hvordan slike mekanismer kan brukes i manipulasjon og konvertering. Det står i vår tekst at manipulasjonen «... på folkemunne ofte blir kalt for hjernevask». Det står ikke noe sted at dette er en passiv prosess, slik Bjørge feilaktig har tolket inn i teksten. På dette punktet blir kritikken også misvisende. De psykologiske mekanismene som beskrives, er aktive prosesser. For at teknikken med «foten i døra» skal fungere optimalt, må det være tilrettelagt for aktive, frivillige og offentlige valg (Cialdini, 2011). Og hvis en person er så uheldig å bli utsatt for «grooming», er resultatet ofte en indre motivasjon til å gi enda mer tilbake til svindleren.

- og pull-faktorer hos den enkelte

Diskusjonen er basert i beslutningspsykologi og hjernens begrensninger. Vi diskuterer de grunnleggende svakheter mennesker har, når vi skal ta beslutninger om å si ja eller nei til noe. De forklarer at vår atferd er styrt av enten system 1, som er et raskt og intuitivt system, eller av system 2,

som er assosiert med selvhevdelse, bevisste valg og konsentrasjon. Mennesker er ikke så smarte eller rasjonelle som vi liker å tro. Vi er alle sårbare for å bli lurt gjennom vår automatiske system 1-tenkning (Kahneman, 2013). Den sårbareheten øker når vi er usikre og søkende, slik ungdommer ofte er.

Professor Robert Cialdini har kategorisert 70 år med sosialpsykologisk forskning i seks universelle menneskelige prinsipper for sosial innflytelse (Cialdini, 2011).

Teksten er bygget på en manipulasjonsmodell av grunnleggende menneskelige behov:

- 1 Behovet for å ta et godt valg. Noe som kan manipuleres gjennom mekanismene i autoritetsprinsippet og sosiale bevis (venner).
- 2 Behovet for å føle tilhørighet. Noe som kan manipuleres gjennom prinsippene om å like andre og gjensidighet.
- 3 Behovet for å ha en god selvfølelse. Noe som kan manipuleres gjennom prinsippet om indre konsistens og knapphet (Kenrick, Neuberg & Cialdini, 2015).

Hvordan disse mekanismene igjen fungerer for å isolere mennesker inn i en destruktiv gruppedynamikk, blir beskrevet av den spanske psykologen Rodríguez-Carballeira (2015). Vi er altså enige om at det er sosiale årsaker og behov som ligger til grunn for en radikaliseringsprosess, men det kan virke som vi er uenige om hvorvidt det eksisterer en rekruttering eller ikke, og i hvilken grad dette påvirker push- og pull-faktorer hos den enkelte.

Bjørge referer til Sageman, som hevder at det ikke finnes rekruttering til radikalisering, men det er en pågående debatt innenfor terrorforskningen som Bjørge unnlater å vise til. Terrorforsker Borum (2011) påpeker denne debatten og hevder at det er bedre for forskere å definere radikalisering bredere og ikke ekskludere rekruttering fra radikaliseringsbegrepet. Han hevder også at kunnskap om hvordan «predisponerende faktorer» og «situasjonelle faktorer» samspiller i en dynamisk og kompleks prosess, vil hjelpe terrorforskningen å overkomme sitt nåværende dualistiske syn, med tanke på om rekruttering skal inkluderes i definisjonen av radikalisering eller ikke. Videre sier han at forskningen har mye å hente fra sosialpsykologi og konverteringsteori. Vi lever i en tid med mye polarisering, og jeg ser det også som viktig at forskere er åpne og nysgjerrige på ulike perspektiver slik at vi bedre kan forstå hvordan egenskaper ved person og situasjon påvirker hverandre gjennom hele radikaliseringsforløpet.

Terrorforskerne Warius og Fishman ved «Combatting Terrorism Center at West Point» har analysert rekrutteringsmanualen «A jihadist's course in the Art of recruitment». Den beskriver i detalj hvordan man bruker følelsesmessig manipulering for å endre atferd hos sårbare ungdommer.

Nordmenn er rekruttert

Senest 19. september i år ble Ubadullah Hussain siktet for rekruttering av flere av de unge norske konvertittene. Retten beskriver Hussain som en person med sterke manipulative evner. Ifølge tiltalen har han rekruttert Thom Alexander Karlsen og en annen mannlig konvertitt. Karlsen reiste til Syria i september 2014. Noen måneder etter ble han drept. Det er ikke kontroversielt å hevde at rekruttering skjer. Det som er mer komplisert å forstå, er hvordan indoktrinering og konvertering skjer med de ulike profilene. Vi er vitne til at det er minst tre målgrupper som kan bli medlem av en terroristgruppe. Noen er unge idealister, andre er kriminelle eller svært sårbare mennesker. Derfor er ikke teksten min fokusert på *hva* de tror, men *hvordan* de kom til å tro det de tror. Sosialpsykologi alene kan ikke

forklare alle menneskers vei inn til en ekstrem holdningsendring, men den forklarer noe av den moralske avkoblingen fra tidligere selvforståelse, verdier, familie og venner (Bandura, 2004).

Bjørgo nevner også en annen polariserende diskusjon i sosiologi mellom anti-cult og cult-protagonister, men unnlater å nevne at forskere som Benjamin Zablocki, Janja Lalich og Stephen Kent har tilbakevist denne kritikken (Zablocki & Robbins, 2001). Det er også en misvisende del ved Bjørgos kritikk fordi han hevder at han representerer seriøse forskere, men unnlater å nevne andre seriøse forskeres motsvar til denne kritikken. Lalich beskriver helt eksplisitt at indoktrinering i sekter er en prosess mellom to personer, og at det er en lettelse for sektmedlemmet å underkaste seg prosessen og å finne «sannheten» (Lalich, 2004).

Identitetsovergrep

Den endringen av personlige vaner og identitet som vi kan observere hos radikalisererte, kan også være en dissosiativ lidelse og er ikke alltid et resultat av frivillig valg. Diagnosesystemet i DSM 5 gjorde det klart under paragraf 300.15 punkt 2 (2013):

Identity disturbance due to prolonged and intense coercive persuasion: Individuals who have been subjected to intense coercive persuasion (e.g., brainwashing, thought reform, indoctrination while captive, torture, long-term political imprisonment, recruitment by sects/cults or by terror organizations) may present with prolonged changes in, or conscious questions of, their identity.

Jeg tror også at vår sosialpsykologiske kunnskapsbase ville vært en god modell for å hjelpe to unge radikalisererte gutter som NRK Brennpunkt refererer til i dokumentarfilmene «Terroristen fra Larvik» og «Min sønn fremmedkrigeren», og som på tragisk vis måtte bøte med livet. Jeg anser at vi som samfunn sviktet disse guttene og andre radikalisererte fordi vi ikke hadde god nok kunnskap om indoktrinering og forebygging. ×

Referanser

- Abu 'Amr al-Qa'idi; Abu Mujahid & Abu Klialid (Trans.). (2010). *A course in the art of recruiting*. Hentet fra <https://archive.org/stream/ACourseInTheArtOfRecruiting-RevisedJuly2010/A...>
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5*. (5th ed.). Washington, D.C.: American Psychiatric Association.
- Bandura, A. (2004). The role of selective moral disengagement in terrorism and counterterrorism. I F.M. Moghaddam & A.J. Marsella (Eds). *Understanding terrorism: Psychological roots, consequences and interventions* (s. 121–150). Washington, DC: American Psychological Association Press.
- Borum, R. (2011). «Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories.» *Journal of Strategic Security* 4, no. 4 (2011): 7–36.
- Kenrick, D.T., Neuberg, S.L., & Cialdini, R.B. (2015). *Social psychology: Goals in interaction* (6th Ed). Boston, MA: Pearson Education.
- Cialdini, R. (2011). *Påvirkning: Teori og praksis*. 2011. Abstrakt forlag.
- Kahneman, D. (2013). *Tenke raskt og langsomt*. Pax forlag.
- Lalich, J. (2004). *Bounded Choice: true believers and charismatic cults*. University of California Press, Ltd.

- Rodríguez-Carballeira, Á. et al. (2015). Group psychological abuse: Taxonomy and severity of its components. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, (7)1, 31–39. Hentet fra <http://ejpalc.elsevier.es/en/group-psychological-abuse-taxonomy-severity..>
- Zablocki, B. & Robbins, T. (2001). *Misunderstanding Cults: Searching for objectivity in a controversial field*. University of Toronto Press Incorporated.
- Warius, A., & Fishman, B. (2009, februar). A jihadist's course in the Art of recruitment. Combatting Terrorism Center at West Point. Hentet fra <https://www.ctc.usma.edu/posts/a-jihadist's-course-in-the-art-of-recruitment>